

به نام خداوند بخشنده مهربان

قرابادین معصومی

حکیم محمد معصوم شیرازی

تصحیح و تحقیق:

رشید تفقید

سرشناسه	شیرازی، محمد معصوم، قرن ۱۱ ق.
عنوان و نام پدیدآور	قرابادین معصومی / محمد معصوم شیرازی،
مشخصات نشر	تهران : چوگان ، ۱۳۹۵ .
مشخصات ظاهری	۵۱۳ص .
شابک	978-600-7463-81-9
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	پزشکی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	پزشکی سنتی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	گیاهان دارویی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
رده بندی شنگره	۱۳۹۵ ۴۳۹/۱۲۸/۳۸
رده بندی دیویی	۶۰۰/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۱۹۲۰۴۹

قرابادین معصومی

حکیم محمد معصوم شیرازی

تصحیح و تحقیق رشید تقی

ناشر: چوگان

شمارگان: ۵۰ جلد

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۵

بها ۴۷۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۸۱-۷۴۶۳-۶۰۰-۹۷۸

تلفن: ۰۹۱۲۳۵۹۱۴۴۳-۰۶۴۴۰۶۴۷۷

نشانی: تهران خیابان ۱۶ آذر کوچه پارسی پلاک ۶

WWW.CHOOGAN.COM

فهرست

۷		سخن مصحح
۱۱		مقدمه مؤلف
۱۷		مقدمه
۱۹		فایده اول در بیان سبب احتیاج به دوائ مرکب و کیفیت ترکیب ادویه مرکبه
۲۰		در بیان کیفیت ترکیب و عمل ادویه مرکبه
۲۶		فایده دوم در بیان کیفیت شستن حجریات و غیرها که به تازی غسل و تصویل گویند
۲۹		فایده سوم در بیان قاعده سوختن و کلس نمودن فلزات و معدنیات و غیر ذلک و طریق مشوی نمودن بزور و تکلیس نمودن ادویه معدنی
۳۹		فایده پنجم در بیان حل طلق و عقد سیما و کیفیت تصعید سیما و روش ساییدن طلا
۴۱		فایده ششم استخراج غسل بلاد و گرفتن دخان کندر و طور خفه کردن ذراویح و روش اصلاح دبق
۴۳		فایده هفتم در بیان معرفت بدل ادویه به ترتیب حروف جمل
۴۳		حرف الالف
۴۳		حرف اباء
۴۴		حرف الجیم
۴۴		حرف الدال
۴۵		حرف الهاء
۴۵		حرف الواو
۴۵		حرف الزاء
۴۵		حرف الحاء
۴۶		حرف الطاء
۴۶		حرف الباء
۴۶		حرف الکاف
۴۷		حرف اللام
۴۷		حرف النیم
۴۸		حرف النون
۴۸		حرف السین
۴۸		حرف العین
۴۹		حرف الفاء
۴۹		حرف الصاد
۴۹		حرف القاف
۵۰		حرف الرء
۵۰		حرف الشین
۵۰		حرف التاء
۵۱		حرف التاء
۵۱		حرف الخاء

۵۱	حرف الذال
۵۱	حرف الغین
۵۲	فایده هشتم در حقیقت اوزانی که معمول اطبا است و بیان الفاظی که در اوزان مصطلح این قوم است
۵۳	اما اوزانی که معمول دیار هند است
۵۴	فایده نهم در تفسیر و ترجمه تراکیب و معاجین به زبان یونانی و عربی و فارسی و هندی
۵۴	فایده دهم در دانستن هنگام استعمال و زمان مزاج ثانی و مدت بقای قوت ادویه مرکبه به قول مجربین و
۵۷	اطبای سلف
۵۷	فایده یازدهم در بیان روش امتحان تریاق فاروق و مقدار تناول آن در هر مرض و آداب خوردن و چگونگی
۵۹	آن
۶۱	فایده دوازدهم در معرفت مزاج مرکبات و دانستن درجات آن به گرمی و سردی
۶۵	مقاله اول در بیان انواع معاجین
۶۷	باب اول از مقدمه اول در صفت تریاقات
۷۴	باب دوم از مقاله اول در بیان معاجین
۸۸	باب سوم از مقاله اول در ذکر انواع معاجین مشتمل بر پنج فصل
۸۸	فصل اول از باب سوم از مقدمات اول از معاجین که عمود و جزو عمده آن افیون است یا آنکه به قدر
۸۸	محسوس افیون دارد
۹۴	فصل دوم از باب سوم از مقاله اول در ذکر معجزات و امراض مزمنه متضاده
۹۴	عظیم النفع و فایده مند است
۱۰۳	فصل سوم از باب سوم از مقاله اول در ذکر ربوب و معجزات های مبهی و مقوی پشت و گرده که فعلی
۱۱۲	قوی و نفعی وافر در تقویت باه دارد و قوت مجامعت زیاده می کند و نعوظ می آورد
۱۱۲	فصل چهارم از باب سوم از مقاله اول اندر معاجین مسهل و ملین
۱۲۴	فصل پنجم از باب سوم از مقاله اول در ذکر معاجین مشهور ملین و ملین که اکثر المعزونه مستعمل که احتیاج
۱۲۴	مردم به آن بیشتر است
۱۳۹	باب چهارم از مقاله اول در انواع جوارشات مشتمل بر سه فصل
۱۳۹	فصل اول در جوارشات مسهل
۱۴۲	فصل دوم از باب چهارم از مقاله اول در جوارشات مقوی مبهی که باه را زیاده کنایه و قوت مجامعت
۱۴۴	بدهد و نعوظ آورد و در امر مجامعت خصوصیت آن زیاده است
۱۵۷	فصل سوم از باب چهارم از مقاله اول در بیان باقی جوارشات مقوی و ممسک و غیر ممسک
۱۶۱	باب پنجم از مقاله اول در اطر فلات مسهل و ممسک
۱۶۱	باب ششم از مقاله اول در بیان ایارجات
۱۶۵	مقاله دوم در بیان اثریه و لعوقات و مریات و ربوب و انواع سنگنجین و مسمنات
۱۶۷	باب اول در شرابها مشتمل بر دو فصل
۱۶۷	فصل اول در بیان شربت های مسهل و ملین
۱۷۴	فصل دوم از باب اول از مقاله دوم در انواع شراب های مقوی و مبهی و ممسک و غیر ممسک
۱۹۱	باب دوم از مقاله دوم در لعوقات
۱۹۶	باب سوم از مقاله دوم در بیان مریات است

۲۰۱	باب پنجم از مقاله دوم در انواع سکنجین مهسل و غیر مهسل و ممسک
۲۰۹	مقاله سوم در بیان حیوب و اقراض و سفوفات و سنوفات و ذرورات و نفوختات و بخارات و مشمولات
۲۱۱	باب اول در حیوب مشتمل بر دو فصل
۲۱۱	فصل اول در بیان حیوب مهسل و ملین
۲۳۵	باب دوم از مقاله سوم در انواع اقراض
۲۵۷	باب سوم از مقاله سوم در بنادق
۲۵۹	باب چهارم از مقاله سوم در بیان سفوفات مشتمل بر دو فصل
۲۵۹	فصل اول در بیان سفوفات مهسل و ملین
۲۶۲	فصل دوم از باب چهارم از مقاله سوم در بیان سفوفات مقوی و ممسک و غیر ذلک
۲۷۵	باب پنجم مقاله سوم در بیان سنوفات که محفوظ است
۲۷۹	باب ششم از مقاله سوم در ذرورات که در ریش ها و جراحت ها مستعمل است
۲۸۲	باب هفتم از مقاله سوم در بیان نفوختات
۲۸۴	باب هشتم از مقاله سوم در بیان بخورات
۲۸۷	باب نهم از مقاله سوم در بیان مشمولات
۲۸۹	مقاله چهارم در بیان مائیات و ما یشبه بالماء فی القوام
۲۹۱	باب اول در بیان ماء اصل و ماء لجزء و ماء الاصول و غیر ذلک
۲۹۹	باب دوم از مقاله چهارم در بیان معارضات مهسل
۳۰۵	باب سوم از مقاله چهارم در بیان نفوختات
۳۰۸	باب چهارم از مقاله چهارم در بیان لولات
۳۱۲	باب پنجم از مقاله چهارم در بیان غرغره ها
۳۱۵	باب ششم از مقاله چهارم در مضمضات
۳۱۸	باب هفتم از مقاله چهارم در بیان قطورات
۳۲۲	باب هشتم از مقاله چهارم در بیان سوطات
۳۲۷	مقاله پنجم در ذکر ضمادات و اطلیه و غسولات و خضابات و ادهان و قیروطی مجملا
۳۲۹	باب اول در بیان ضمادات
۳۴۴	باب دوم از مقاله پنجم در بیان اطلیه
۳۵۹	باب سوم از مقاله پنجم در بیان غسولات
۳۶۱	باب چهارم از مقاله پنجم در بیان خضابات و صبوغ
۳۶۵	باب پنجم از مقاله پنجم در بیان ادهان و انواع آن
۳۸۴	باب ششم از مقاله پنجم در بیان موم روغن ها
۳۸۷	باب هفتم از مقاله پنجم در انواع مرهم ها
۳۹۳	مقاله ششم در بیان مقینات و انواع حقنه ها و شیافات مهسل و غیر مهسل و فرزجات
۳۹۵	باب اول از مقاله ششم در بیان مقینات
۳۹۸	باب دوم از مقاله ششم در بیان انواع حقنه های مهسل و ممسک و مهبی مشتمل بر دو فصل
۳۹۸	فصل اول در بیان حقنه های مهسل

فصل دوم از باب دوم از مقاله ششم در بیان حفته‌های ممسک و غیر مهسل که مقوی و مبهی باشد و بدن فره کند.....	۴۰۴
باب سوم از مقاله ششم در بیان شیافات مهسل و ممسک.....	۴۰۷
مشمول بر دو فصل.....	۴۰۷
فصل اول در بیان شیافات مهسل.....	۴۰۷
فصل دوم از باب سوم از مقاله ششم در بیان شیافات ممسک و غیر ممسک.....	۴۱۰
باب چهارم از مقاله ششم در بیان فرزجات و حملات که در امراض رحم مستعمل است.....	۴۱۳
مقاله هفتم در ادویه عین.....	۴۱۹
باب اول در بیان کحل‌ها.....	۴۲۱
باب دوم از مقاله هفتم در بیان ذوروات.....	۴۲۸
باب سوم از مقاله هفتم در بیان برودات.....	۴۳۱
باب چهارم از مقاله هفتم در بیان شیافات.....	۴۳۳
باب پنجم از مقاله هفتم در بیان امیه و اضمده که در امراض و اوجاع چشم خصوصیت بیشتر دارد و مستعمل است.....	۴۴۰
خاتمه در امور متعلقه به بیخ چینی و فادزهر.....	۴۴۳
فصل اول در اموری که به بیخ چینی ملق گردند.....	۴۴۵
اشاره اول در بیان منشأ ظهور چوب چینی.....	۴۴۵
اشاره دوم در طبیعت این بیخ.....	۴۴۵
اشاره سوم در نفع بیخ چینی.....	۴۴۶
اشاره چهارم در بیان شناختن خوبی و بدی بیخ چینی.....	۴۴۶
اشاره پنجم بر خورنده این بیخ ملاحظه هفت شرط واجب است.....	۴۴۷
اشاره ششم اندر آداب پختن و خوردن این بیخ.....	۴۴۸
اشاره هفتم در بیان آنکه بعضی از اطباء این زمان بیخ چینی را با بعضی ادویه ترکیب داده‌اند یا قند یا با عمل معجون می‌سازند یا آنکه عرق کشیده می‌آشامند.....	۴۵۰
فصل دوم خاتمه کتاب در بیان معرفت فادزهر و دانستن فواید و طریق امتحان و خوردن مشتمل بر سه اشاره.....	۴۵۴
اشاره اول در معنی لفظ فادزهر و شناختن آن.....	۴۵۴
اشاره دوم از فصل دوم خاتمه در بیان فواید و خاصیت حجر النیس.....	۴۵۵
اشاره سوم از فصل دوم از خاتمه کتاب در بیان کیفیت خوردن فادزهر.....	۴۵۶
پاورقی‌ها.....	۴۵۹
منابع.....	۴۶۱

سخن مصحح

حکیم محمد معصوم شیری (م ۱۰۵۹ ه ق / ۱۶۴۹ م) از دانشمندان پزشکی مدرسه شیراز (۱) است که پس از کسب دانش رهسپار هنرستان کبیر می‌شود.

شاهان گورکانی با وجود تسلط بر هنرهای خودشان رقابتی سنگین در دانش پروری و هنرپروری داشتند که تالیف بیش از صد فرهنگ لغت فارسی (۲) و کثرت شاعران و نگارش‌های ادبی (۳) و اثرگذاری و اثرپذیری گسترده زبان و فرهنگ فارسی و گسترش بر ایرانی اسلامی در شبه قاره که از نمونه‌های آن معماری ایرانی (۴) و پذیرفت و گسترش خط نستعلیق می‌باشد (۵) گواه بر توانایی فرهنگ ایرانی در آفرینش مظاهر مدنیت است. (۶)

این همه نیست مگر به وجود ادیبان و معماران و سیاستمداران و فقهایی ایرانی که در آن دیار می‌زیستند. دانش پزشکی نیز یکی از استوانه‌های اثرگذاری فرهنگ و تمدن ایرانی به شبه قاره بود با اینکه ایشان دارای مکتب درمانی کهن بودند لکن پزشکی ایرانی چنان قدرتی را داشته که می‌توانست به عنوان مکتب طبی درمانگر در آن مرز و بوم جایگاهی شایان یابد. این رویداد هم پی‌رو هم دست‌انداختن دانشمندان طب از ایران به منطقه شبه قاره می‌باشد و حکیم محمد معصوم شیرازی نیز یکی از ایشان است که در آن سرزمین به بهره‌رسانی به مردمان از راه دانش زبان و فرهنگ و طب ایرانی پرداخت. (۷)

در کتاب اطباء عهد مغلیه (۸) دو گزارش به نام حکیم معصوم آمده که یکی مربوط به پس از لشکرکشی نادر به دهلی است و دیگری حکیم معصوم که به اشاره احمد منزوی گویا نویسنده قرابادین معصومی می‌باشد. در این گزارش می‌خوانیم:

وی طبیبی بسیار حاذق و مشهور عهد عالمگیر بود بنابر قرائن و شواهد تاریخی به نظر می‌رسد که وی به حکومت شاهزاده محمداعظم شاه وابسته بوده است. در سال ۱۱۰۴ هجری این شاهزاده به بیماری استسقا مبتلا شد و خود شاهزاده گفته است که «سه سال پیش از ابتلای به این بیماری حکیم معصوم خان در ملاقاتی که با وی داشته به صورت اشاره و بعد به صورت پیام مستقیم عرض کرده در شما آثار و علایم استسقا دیده می‌شود من همه سعی خود را می‌کنم که بیماری دفع گردد و سلامتی باز گردد اگر مدت چند روز از غذاها و داروهایی که سبب این بیماری هستند پرهیز شود خطری باقی نخواهد ماند من به تشخیص حکیم مرحوم توجهی نکردم و پس از دو سال از درگذشت وی هنگامی که در نواحی چنچی اقامت داشتم به نزاری استسقا مبتلا شدم».

قربادین معصوم شیرازی تقریباً دارای ۲۰۵۰ نسخه است و توسط حکیمی نگارش یافته که علمیت و تسلط بر دانش طب داشت که زینش و گزینش و ادبیات او آشکار است؛ از دیگر نشانه‌های شایستگی قربادین معصومی آوردن نسخه‌های متعدد برای بیماری‌هایی است که دچار شدن بدان بسیار و با دارای حالت‌های مختلفی هستند. به همین مطالب و آوردن نسخه‌های مجرب و آموزشی و بهره‌گیری کم از داروهای با نام هندی و شیوه درمان ایشان این طائف را شایستگی جایگاه متن درسی بخشیده و گویی از آغاز حکیم بر این هدف دست به تالیف این فرمان زده؛ از دیگر نشانه‌های ارجمندی متن این است که بیشتر نسخه‌ها در نزد حکما مقبول و متفق القول و دست آنها هستند. حکیم معصوم از بیان ظرایف و نکات فروگزاری نکرده و شرایط و ضوابط خاص ترکیب یا استعمال را بیان می‌کند؛ او از میان نسخ يك بیماری نسخه‌ای را برگزیده که معتبرترین‌ها و بی‌غایله‌ترین آنها به شمار می‌آید و درستی این سخن از قیاس با دیگر قربادینات آشکار می‌شود؛ حکیم معصوم به جز بیماری‌ها و اسباب آسیب رسان مانند گرما و مستی و خواب‌آور را آورده و چندین نسخه مجرب پرکاربرد نیز از باب زینت نگارش خویش افزوده. رجوع و بهره‌گیری مکرر در نگارش‌های حکیم علوی خان در خلاصه الحکمه و فوائدها و معجزات الادویه و حکیم ارزانی در مجربات اکبری و حکیم اعظم خان در تالیفات خود گویا ارزش علمی قربادین معصومی میان ایشان است.

با وجود محاسن یاد شده بهره‌گیری از این اثر باید توسط یا تأیید خبره این فن باشد مخصوصاً در بیماری‌های زنان و اطفال و حاد که شرایط خاص خود را دارا هستند زیرا در پشت هر کلمه از عنوان نسخه و مفرد و اختلاط ترکیب و وزن و چگونگی ساخت يك نسخه، مطالب بسیاری نهفته که صحت تنظیم هندسه آن فقط در اختیار حکیمی مدرب است.

گزارشی که احمد منزوی در فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان درباره قربادین معصومی آورده یا تلخیص بدین گونه است:

حکیم محمد معصوم ابن کریم الدین شوشتری شیرازی از روزگار شاه صفی (۱۰۳۸ - ۱۰۵۲ هـ) و شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ هـ) و جز محمد معصوم نگارنده ((مفردات معصومی)) است. (۹) در ۱۰۵۹ هجری. ن.ک. نسخه‌ها: ۵۸۲ - الذریعه ۱۷: ۶۴ - پاکستان و هند ۴: ۷۲۶ که در آنجا نام پدرش عبد الکريم آمده - پزشکان نامی: ۲۱۳ - اطباء مغلیه: ۱۸۵ در آنجا از حکیم معصوم خان یاد شده است که از روزگار اورنگ زیب (۱۰۶۹ - ۱۱۱۸ هـ) و وابسته دربار پسرش محمد اعظم شاه بوده و در ۱۱۰۲ هـ / ۱۷۰۰ م درگذشته است - ایوانف: (۱۵۵۷). او در این فهرست شش نسخه خطی از ابن قریب‌الدین معرفی نموده. (۱۰)

کتاب حاضر بر اساس مقابله چهار نسخه انجام پذیرفته و معظم اختلاف نسخه‌ها در کلماتی بوده که مترادف‌اند:

نسخه اساس نستعلیق پخته با عنوان‌های شنگرف در ۲۴۹ صفحه کتابت سال ۱۲۰۰ هجری قمری از کتابخانه شورا به شماره ۶۳۲ فهرس در جلد ۱۹ ص ۳۲۲.

نسخه دوم نسخ با عنوان‌های شنگرف در ۶۳۲ صفحه از کتابخانه ملی به شماره کتابشناسی ۱۹۹۵ ف و کد کتاب ۸۱۴۳۱۲ در تاریخ کتابت ۱۱۷۶ هجری قمری.

نسخه سوم در ۵۶ صفحه و با عنوان‌های شنگرف از کتابخانه مجلس شورا به شماره ۶۸۶۴ فهرس در جلد ۲۰ ص ۳۰۹.

نسخه چهارم در ۳۰۴ صفحه از کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره ثبت ۸۷۱۲۲.

امید دارم این کوشش مایه خورسندی دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان طب سنتی قرار گرفته و در آینده شاهد بالندگی این میراث بزرگ به وسیله مردم فرهنگ‌بان ایران را همراهی باشم.

مقدمه مولف

رب يسر و تمم بالخیر

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب المیمونة الموسومة به قرابادین المعصومی

تحمیدی که لسان اعتذار تذکار مسیحان صوامع افلاک در اظهار و تکرار آن به عجز قابل و معترف است در خور ذات مقدس حکیم علی الاطلاق است جل جلاله که به هوای شعله فانون حکمتش دیگ بخار به جهت بفتح طبع نیشان پیوسته در جوش است و تمجیدی که زبان بیان معتکفان مرکز خاک در ادای آن قاصر و مرکز است سزاوار صفات مقدس طیبی است عم نواله که به منهاج حذاقت معلولان فصول اربعه را به معالجات موجز شفای عاجل کرامت فرموده تا به دستیاری عطاران شمال و جنوب و صبا و دبور قوای نامیه را قوت اعتراف پذیرد آس و سپاس بقیاس کامل الصناعة را عظم شأنه رواست که از کمال حکمت بالغه اسباب و علامات سال و سن را در ضمیر افلاطون منشان ربع مسکون به قدر کفایت ذخیره نهاده تا سایر عباد الله از نتایج آن بهره مند باشند تعالی شأنه الله اکبر و تحف تحیاتی که شاه باز بلند پرواز اوهام حکمت پژوهان حذاقت آیین که سیاهان در دست دارند به ذروه کنگره آن عروج توانند نمود نثار ذات صاحب معراجی که مربع نشین چهار بالش قاب ترسین او آذنی و مخاطب به خطاب مستطاب ان هو الا وحی یوحی است با هدیه صلواتی که یک تیز را از دست دشمنان حاکمان حکمت گزین که مالک رقاب ممالک انفس و آفاق اند پی به سر منزل مقصود آن توانند برد ساز صفات جامع الکمالاتی که به نبض گیری دست لطفش رنجوران علت گناه از شربت عتاب شفاعتش شفا یافتند در پای مردی بدرقه بارقه عنایت و مزاج دانی طبیب شریعتش صاحبان امراض مختلفه جهالت و غوایت از دار خانه هدایت به شربت دینار مکرمت و خمیره صندل مرحمت و مهسل سیف جهاد و قرص لیموی نصائح و تنشکر مواعظ نجات ابدی حاصل آمد تا از سراب ضلالت به سرچشمه هدایت پی برده کام جان را از سهد شهادت اسلام و گلغند ایمان شیرین و معطر گردانیدند و بر آل و اولاد و عترت پاکش که مستضعفان آسیان را نش داروی ولایشان مفرجی است روح افزا و مسمومان شکسته دل جرایم عظیم را مومیایی ولایشان تریاقی است غم زدا یا ایها الذین امنوا صلوا علیه و سلموا تسلیما.

اما بعد بر رأی صوابنمای خردمندان خرد بین و هوشمندان دانش گزین محبوب و مستور نخواهد بود که قبل از این طبیبان حکمت شعار و مجربان حذاقت دثار از کتب حکمای متقدمین و اطبای متأخرین استنباط قرابادینات نموده از هر يك از ایشان به قدر حوصله دانش و فراخور استعداد بینش به عبارتی خاص و تربیتی لایق تالیفی در سلك ترقیم و تحریر و رشته تنظیم سمت اختصاص داده تا معالج را هنگام علاج

بکار آید و به آسان‌ترین وجهی از وجوه کافه عباد از منافع آن بهره‌ور گردند تا در این ولا دست داعیه خواهش دامنگیر خاطر فاجر اضعف عباد الله الملك المعین المحتاج الی مغفرت رب العالمین معصوم ابن کریم الدین الطیب شوشتری شیرازی نیز گردیده که به قدر الوسع و الامکان به ترتیب تالیفی پردازد که کافه انام را از آن بهره و نصیبی بود و هم در جهان یادگاری باشد بناء علی النهج المسطور از مرکبات مأمول و از کتب متداوله این فن انواع و اقسام ادویه مرکب آنچه به تجربه مقرون تر و احتیاج خواص و عوام مردم به آن بیشتر بود انتخاب نمود ترکیبی چند که در کتب متقدمین مسطور نبود متاخرین اطبا کمره بعد اخیری آنها را محک امتحان زده تجربه کامل حاصل نموده‌اند و پاره از مرکبات مجربه اطبای هند نیز بر آن منضم ساخته تا در این آوان که گذشته بود از هجرت هزار و پنجاه و نه مجموع آنها را در سلك تحریر داشته انتظام را آورد و کیفیت ترکیب نمودن و آداب نگاهداشتن با فواید ضروری به عبارتی موجز در ضمن دوازده فایده در مقدمه شرح گردانید تا کافه برایا به اسهل وجهی از تناول و استعمال آن مستفید گردند و از سایر قربادین صاحبان کمال و مستغنی باشند و ترتیب آن نسخه را به مقدمه و هفت مقاله و خاتمه گذاشت و قربادین معصومی موسم گردانید ملتمس از اخلاق مرضیه خرده بینان هنرپرور و خرد پژوهان دانش در آنکه چون بر سهو و قصور و مطلق گدازند به رسم شفقت اصلاح فرمایند و این قليل البضاعة کثیر التقصیر معترف به هیچ مدانی را معاطب و معاطب به عیب و قصور ندارند.

بیت

رسم بزرگان بود انصاف کار کار حسان نیست به جز خار خار
دیده انصاف که بینا بود در سررد که چه مینا بود

و الله الموفق و المستعان.